

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

5 31 януари – 6 февруари 2019 г.

Промените в парадигмата на знанието

Откъс от „За една критическа методика“

Владимир Атанасов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

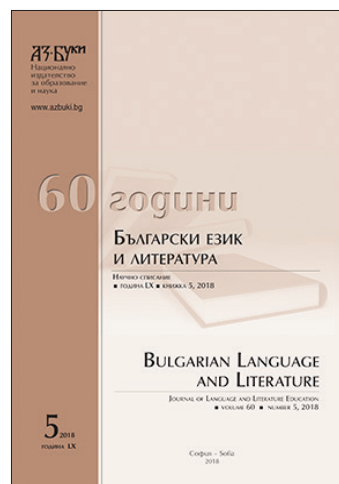
Никоя наука не може предварително да каже какво именно представлява, само цялото ѝ изложение може да породи такова знание за нея.

Хегел

Проектът „Човешкият мозък“ (*Human Brain Project*), отворен към ЕК и страните членки на ЕС, започва с наглед свършено проста задача: как мозъкът създава представата за зелена ябълка. Дори да асоциираме комплекс от възможните културни алюзии, отговорът няма да е лесен, но затова пък задължително ще бъде разнороден, защото задейства обемен представен апарат, който ще говори за цвят, форма, аромат, вкус, както и различни метафорически и магически „свойства“ на ябълката.

Този фрагмент ще интерпретира отношенията между език, литература, образование и критическо мислене за обосноваване на една критическа методика. Хипотезата е, че критическото мислене (в часовете по литература) и критиката (на литературата) са съизмерими в отношението към своя обект – литературата; първото е нагласа (*attitude*) и интелектуален инструмент, второто – метод/методи (*method*) на изследване, анализ и оценка, опрян върху постулатите на определена методология (*methodology*). Възприемам, че критиката, като интелектуална дейност, *a priori* се мисли като междинно звено на взаимовръзката между теория и практика. Кант обосновава, че способността за съждение/съдене е „междинно звено между разсъдъка и разума“, т.е. на априорното теоретичско познание и практическо предписание (Kant, 1993: 47). От една страна, „образованието предполага собствената си незавършеност и откритост“ (Yoveva, 2000: 8), като търпяща развитие институционална социална система, а от друга – неговата откритост допуска смяна на фокуса към възможностите на

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Списанието се реферира и
индексира в Web of Science:
Emerging Sources Citation Index

Главен редактор

Проф. д.п.н. Галя Христовова
E-mail: hristozova@bfu.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Български език и литература“, кн. 5/2018:

ЕЗИКОЗНАНИЕ

Към въпроса за антонимите в българския език / *Веселина Ватева*

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Translation of Fiction as a Specific Form of Bulgarian-Slovak Intercultural Communication / *Maria Dobrikova*

Изгонените от храма (малкият човек и представителите на църковната институция в разказите на Елин Пелин) / *София Ангелова*

МЕТОДИКА

За една критическа методика /
Владимир Атанасов

За питането в урока по литература /
Теменуга Тенева

С езика на числата за равнището
на текстова компетентност на учениците
от прогимназиален етап /
Снежанка Добрева Георгиева

ЛИЧНОСТИ И СЪБИТИЯ
В ОБРАЗОВАНИЕТО
И В НАУКАТА

Проф. Татяна Ангелова на 65 години /
Ангел Петров

различни „методики“: комуникативна, диалогична, интеркултурна, компетентностна. **Критическата методика** не апострофира, а променя фокуса.

Литературното образование има като обект хуманитарната словесност от различни периоди в национални и социокултурни условия, при която тя се е случвала, положени в условията, в които продължава да битуват днес. Литературното образование е специализирана форма на динамично социално отношение, което след Левинас разбираме като „върховно събитие в битието“ (Levinas, 2000: 182), а науката за тези отношения в училище е в процес на динамично обновяване. Пресичането на полето на реконструкцията, интерпретацията и новите хипотези и конструкции позволява да мислим литературата и образованието от методическа гледна точка като процес на *филтриране*. Множеството текстове и литературни и извънлитературни свидетелства са виждани през призмата на различни образователни политики, теоретични опори и ситуации, чието дидактическо и педагогическо разгръщане бива съпътствано от серия **критически процедури**. Тяхна основа е общата теория на човешката рационалност, свързана със способността за създание/създание, с диалога, обяснението и разбирането в когнитивен, обективно изразяващ мисълта, и практически – представящ, оценяващ действията и изборите, аспект. Техен носител е **учителят** – квалифицираният като критик читател. В семантически план критическата квалификация означава и оценяване. Или: цялата система на оценяване (на знания, умения и компетентности) е критическо действие. Понятието **критика** идва от гр. *'kritikos'*, гумата за разпознаване и способност за създание, което възхожда към прозорливост, проникателност, преценка (лат. *'criticus'* със същото значение) ще бъде използвано в няколко аранжирани: нагласа; отношение; способност, действие и процедура и разбира се – литературна критика. Настоящото изложение се пита: какво разбираме под „критическа методика“, в каква степен културните натрупвания променят качествените характеристики на дисциплината и в какво се изразяват те; каква промяна предизвиква тя в установените параметри на методическата теория и нейните работещи проекции в практиката; какво е нейното отношение към промените в когнитивните способности на ученици (и студенти), какви са читателските нагласи на *дигиталните по рождение (digital native)*, „дигитални имигранти“ (*digital immigrants*) или най-общо *постмилениумното поколение (Z-Generation)*

Близко основание за това ми дава Марсел Поуп, който говори за „отворена критическа педагогика“, която „считава аспекти на двата подхода (херменевтичен и трансактивен – бел. м., В.А.) и отключва възможност на аудиторията за преминаване „от едно линейно некритично четене към многопластово препрочитане, като се ръководят от текст, от отношенията с автора, културата и читателя“ (Poop, 1996: 339 и сл.).

Извеждането на критическите аспекти на дисциплината се отнася към основополагащ въпрос – *що е литература и как действа тя?* Възможностите за теоретично (методическо) осмисляне и научна проверка тук са респектиращо множество, сред които следва да се конструира възгледът към трудно определеното поле на „литературата“ и „литературността“. Както проследява Цв. Тодоров, „понятието литература в собственото си значение“ (Todorov, 1990: 1) не е истори-

чески феномен, а е от неотдавна – едва от XIX в. Уолтър Патер като че ли пръв говори за „въображаема или художествена литература“. Речникът се връща към първообраза, като посочва като първа употреба на самото понятие през 1605 г. – *literary* (*literary culture*). В геншните си употреби *'litera* (стрлат. *'leitera'*) идва от праиндоевропейското *'leyt-* със значения 'граскам', 'награскване', 'граска'. С появата на писмените системи около 4000 г. пр. Хр. „граските“ стават именно *littera*, (буква, азбука, дума, писмо, послание), което ляга в сегашното понятие *литература* със значение на всички писмени и печатни материали със значение в паметта и живота на човечеството. Езиците, които се развиват върху основата на латински, възприемат понятието по следния начин – във фр. и ит. *Littérature*, в английски понятие е *Literature*.

Тези значения, отнесени към периода, в който се заражда европейската култура, когато Омировият епос слага край на устната епическа традиция, се разпознават и в многозначната дума *diphthērā* (стргр. – *διφθεῖρᾱ ἥ*) със значение: 'пергамент, кожа за писане'; прен. 'летопис, съчинение, книга'. Впрочем и в развитието на старогръцката писмена традиция преобладаващата литература фиксира възникването на нови понятия, като *gráphō* (стргр. *γράφω*), с множество значения, сред които половината назовават литературата, писмеността и писмото: 'граскам, разсичам'; 'изрязвам, чертая'; 'пиша, записвам'; 'съобщавам писмено'; 'предлагам в писмена форма'. А многозначната дума *gráma* (стргр. *γράμμα τό*) сякаш разказва цяла „семантична история“: 'черта, линия; рисунка'; но и 'писмен знак, буква'; 'знак за число, цифра'; 'музикален знак, нота'; 'математически чертеж; изображение, картина'; 'азбука, писменост'; в мн.ч. 'умение да се чете и пише, грамотност'; 'надпис'; 'писмо, писмено послание'; 'списък, изброяване'; 'писмени документи'; 'гържавни актове, укази, грамоти'; 'писано правило'; обикн. в мн.ч. – 'съчинение, книга; наука, просвещение' (Войнов, 1996).

Понятията за буквата и нейния запис с някакво пособие върху някаква повърхност постепенно са припокривали значенията си, а понятието *литература* се идентифицира с граматиката, с грамотността (*γράφια τό*) с *написаността* – литература вече е занимание с писани/писмени текстове – „тя започва да се записва, складира се в библиотка, чете се“ (Вогданов, 2007: 41). Появата на книгата, от своя страна, означава, че литературата излиза от специфичната употреба на сакралното слово, съхранявано от жреци, оракули и местни магистрати, защото се превръща в социален феномен. Това означава, че тя изисква не само активно писане, но и четене, тъй като определя единството на тези дейности. Вогданов заключава: „Книгата се явява, когато писменият текст започва да се чете“ (нак там, 41). С други думи, литературата започва своето социално пътуване като „граска“ (може би и „шарка“), като писмен текст и книга, защото носи, предполага и изисква съществуването на *другия*, връзка, израснала върху дихотомията на писането и четенето.

В традициите на средновековната българска литература преминаването от награскване (*leyt-*) и писане върху кожа или пергамент (*διφθεῖρᾱ ἥ*) обозначава разширяването на културния хоризонт и преминаването от езическа към християнска култура. В трактата си *О писменехъ*, чийто оригинал не е намерен, Чернооризец Храбър говори за „*чертите и резките*“, с които „славяните, бидейки езичници“, „четели и гадаели“:

Прѣжде оубо словѣне не имѣахъ кнѣигъ, нѣ чрѣтами и рѣзами чѣтаахъ и гадаахъ погани сѣще. И тако бѣша многа лѣта.

Славяните пред нямаха писмена (книги), а с черти брояха и с врязвания (врязани знаци, образи) гадаеха, бидейки езичници. И така беше много години.

Тук следва да се уточни, че „глас, чъсти, чътж, чътеши“ в старобългарски означава 'броя, смятам; чета'. Същ. 'рѣза' означава 'врязване, вдълбаване; врязан, издълбан знак, образ' (каквото е значението при 'резба'). В случая става въпрос за руноподобни и рунически знаци, врязани с острие върху сурови глинени плочки (рабоши). Плочките се изпичат и после се счупват. Гадае се по частите от знака върху отделните парчета. Прабългарите са имали такова писмо и са гадаели и предсказвали по този начин.

Критическият компонент, който отдаваме на полемизма на средновековния книжовник, се съдържа в разбирането за традиция, която бива отхвърлена от по-висока религиозна и културна парадигма. По-внимателно вглеждане в ситуацията на писмото открива два хоризонта. Интерпретацията на действията посочва езическата, руническа, предхристиянска форма на писменост – „чрѣтами – чѣтаахъ“ и „рѣзами – гадаахъ“. Полемичното отрицание в *О писменехъ* израства върху утвърждаващото разбиране за писмения, теоцентрически, културния пласт.

Първоначално появата на писмеността и литературата не е съпроводена с „критико-теоретична рефлексия, служеща си с дискурсивни литературоведски понятия“ (Вогданов, 2007: 41 и сл.). Литературата, като достъпно за четене писано слово, все още не приближава образа на критика, но сякаш предполага, вътре в собствения си смислотворен механизъм, съдържа своя словесен критически апострф. Записаното слово, текстът може да стане предизвикателен или опасен, макар че като цяло по онова време липсват рестрикции към отклонението от нормата. За илюстрация ще припомним императива на Атина, конструиран

от Есхил в „Евменидите“:

Съветвам своите граждани: избягвайте / безвластие или самогържавие.

Апострофен характер имат и погмятанятията на Дионис в комедията „Жабите“, който иронизира Еврипид и трагическия поет Агамон, участвал в Дионисовите тържества през 417 г. пр. Хр.: *Веднъж, когато си четях на кораба / трагедията „Андромеда“, страшна страст / представяш ли си, порази сърцето ми... / Та ей такава страст ме е заложил по Еврипид.*

Тези прояви на „интертекстуалност“ показват, че писменото слово по своята природа е *критическо* – то съдържа коментар върху лица и факти (както у Платон и Аристотел) и заявявайки своята гледна точка, своята позиция, своето възприемане и морална санкция, приема, отхвърля и на свой ред, предполага критическа рефлексия. Допускаме, че *критическото* е органично съдържание на литературата, нейна вътрешноприсъща черта дотолкова, че когато мислим за националната класика например, започваме да разбираме, че „Епопея на забравените“ (както литература) не би възникнала без критическо отношение към литературния образец „Легенда на вековете“ на Виктор Юго (*La Légende des Siècles*) или вестникарския текст на Захарий Стоянов.

Критическото отношение към традицията се основава върху принципната „отвореност“ на текста, на неговата иманентна диалогичност. Не изглежда далеч от вероятното, че Омир в същата логика е „обработвал“, свързвал, композирал и прекомпозирал критически устното слово на своите предшественици – аедите, защото вероятно „си е помагал с писане при създаването на „Илиада“ (Вогданов, 2007: 42). Литературата, писменото художествено слово, са напълно свободни в своето творческо отношение към културната традиция – повтарят я, бранят я, бранейки езика, и наред с това, въоръжени със същите инструменти и функции на езика, я опровергават, иронизират, подлагат на съмнения и на ревизия, пораждайки представата за динамиката на една „трансформационна комуникация“ (Вогданов, 1992: 26).

Обичайно възприемаме критиката (литературната критика) като подвързано тяло, (част) от съдържание на книга, която коментира други книги. Фуко посочва, че „езикът съдържа в себе си свой вътрешен принцип на разпространение“ (Foucault, 1992: 85), позовавайки се на Монтен, който в „Опиту“ се озадачава, че се „налага все повече да се интерпретират интерпретациите, отколкото да се интерпретират нещата; има повече книги за други книги, отколкото книги на каквато и да била друга тема“ (нак там). В света на литературата *критическата функция* е част от обмяна, от диалога на различни словесни изяви в различен хронотоп. Литературата се развива, съпътствана от своето *друго*, бидейки така част от едно „морално общество“, където „еднаквият респект на всеки се разпростира не до хора с общи корени, а до личността на Другия или на Другите в тяхната Другост“ (Навермас. 1999: 5).

Литературата непрестанно призовава другостта. Есхил например открива другия чрез втория актьор. Развитието на старогръцката грама и театър като че ли естествено води към промяна в сценичната парадигма, а критическото е концентрирано у този *'ηυροκρίτης'* (стгр. *ἕποκριτής*), който става действителен участник в граматургията на литературата, изначално забъркан в играта на отговора и преструвката, към участието в диалога. Това е другият на героя или на читателя, чиято реч чуваме, произнесена от сцената, която допълва, разяснява, опонира. Аксиоматично положение е, че тази диалогична откритост се осъществява във всички аспекти на писането, четенето и граматурическата игра, тъй другият – вторият, актьорът, читателят, критикът, са необходимост – та нали и „поетът не може да говори за това, което знае“ (Frye, 1987: 26), и има нужда от критик, както актьорът на сцената в старогръцката грама има потребност от своя „отговаряч“.

В „Анатомия на критиката“, появила се близо десетилетие след „Теория на литературата на Р. Уелк и О. Уорън“ (1949), се съдържа важно методологическо уточнение по повод отношението на литература и критика: „Така или иначе ориса на всяко изкуство, което се опитва да съществува без критика, е само да информира“ (Frye, 1987: 24). Ако се съгласим с мисълта на Фрай, литературата съществува благодарение на другостта (си) – езикова, корективна, контекстуална, културна, а тази другост по условие изглежда е... *критическа*.

Пълния текст четете в „Български език и литература“, кн. 5/2018 г.

Модерни интерпретации на проблема за призиванието

Откъс от „Призиванието във философията на Хосе Ортега-и-Гасет – героизъм за всеки“

Миглена Маринова

Югозападен университет „Неофит Рилски“

1. Животът като парадокс

За Хосе Ортега-и-Гасет философстването не е прищявка и дори не е въпрос на избор. То е основна потребност на търсеция цялост интелект – потребност, която се ражда от самия живот и е неизбежна, доколкото самата радикална реалност на живота е винаги обърната към света в неговата цялост. Доколкото не знае нищо за онова, което търси, всеки човек философства – по-добре или по-зле. Целта на това героично усилие е да накара дълбокото да изплува на повърхността, да разбули тайното и да го извади наяве. То е едновременно стремеж към цялост и яснота и „мъката по това, което не сме“ (Ortega y Gasset, 2013: 109). За Ортега-и-Гасет универсумът е темата и обектът на философията, което означава, че първата ѝ задача е да дефинира единствената гагеност – „фактът на фактите“ – наречена „мой живот“. Защото той предшества всичко, всяка друга реалност е вътре в него и е само част от него.

Единственото безспорно битие е взаимната зависимост между „аза“ и нещата. За разлика от класическата интерпретация на битието, реалността „мой живот“ носи едновременно особеностите на индивидуалното и общото. Тя не се изчерпва нито със субекта сам по себе си, нито със света, а е и двете. Всеки живот е винаги конкретен и индивидуален, а обстоятелствата са хоризонтът, през който в него прониква светът. Можем да се откажем от живота, но не можем да избираме света, в който да го живеем, което придава на съществуването елемент на граматизъм и фатализъм. Веднъж гаген обаче, животът се оказва изпълнен с различни възможности и това е измерението му на свобода. „Следователно, животът е свобода във фаталността и фаталност в свободата“ (Ortega y Gasset, 2013: 242). Жизненият свят на всеки човек във всеки един момент

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в
Web of Science;
Emerging Sources Citation Index;
The Philosopher's Index*

Главен редактор

Проф. д-р Георги Апостолов
E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Д-р Атанаска Чолакова
0889 22 20 42

Николай Кънчев
0888 81 56 45
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 4/2018:

ИСТОРИЯНА ФИЛОСОФИЯТА

Познавателна сила и не-способност за свобода – Кантови трихотомии / *Ивайло Димитров*

Hegel and the Speculative Course of Freedom / *Ivo Minkov*

ХЕРМЕНЕВТИКА

Fiction and Faction Perplexity in the Historical Discourse / *Nysret Krasniqi*

Какъв е залогът във „Време и разказ“ на Пол Рикъор? / *Чавдар Димитров*

ФЕНОМЕНОЛОГИЯ

За реалността и посоките във времезъзнанието (Част 2) / *Коста Бенчев*

ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО

Призванието във философията на Хосе Ортега-и-Гасет – героизъм за всеки / *Миглена Маринова*

е съставен от възможности, които са ограничени. Ако не бяха, нямаше да са конкретни. За Ортега-и-Гасет в чистата неопределеност всичко е еднакво възможно и не може да се избира. За да се вземе решение, са необходими едновременно и ограничение, и свобода. Именно този ключов за човешката действителност парадокс той назовава с категорията „обстоятелства“. Животът ни предлага определени възможности и вътре в тях ние избираме своята съдба. Ортега-и-Гасет смята твърдението, че животът е „ограничена възможност“, за толкова фундаментално, че приема, че то не може и не трябва да се обосновава или доказва (Ortega y Gasset, 2013: 263).

И така, животът се състои в правене на неща, които сме избрали да правим. Коемо го превръща в парадокс – той е повече това, което още не е, отколкото това, което вече е. Той е проекция и постоянно изпреварване на самия себе си. И понеже живеенето е устременост към онова, което още го няма, необходимостта да решим какви ще бъдем, се оказва неизбежна: азът „чувства“, че трябва да осъществи потенциала на собствената си оригиналност, и то така, че да остане верен на проекта и идеала за себе си, или иначе казано – на своето призвание.

2. Какво представлява призванието и кой е неговият източник?

„Призвание“ е името, което Ортега-и-Гасет дава на срещата с личната съдба. „Съдбата е точно това, което не се избира“ (Ortega y Gasset, 1993b: 111) и всяка съдба изключва всички възможности освен една. И все пак у Ортега-и-Гасет призванието не е несъвместимо със свободата. Думата, която той използва, е vocación. Тя е с латински произход и идва от глагола vocare – викам, призовавам. В този смисъл, призванието е съдба, но индивидуална съдба, която не е даденост, поне нереализирана и завършена даденост, а е нещо, което трябва да се открие и срещне. Призванието е съдба под формата на задача – най-важната задача, която стои пред всеки – да стане себе си. Верността към него определя автентичността на живота. Какво обаче е призванието, как се разпознава, как се осъществява и как се съвместява със свободата? Това са въпроси, в чиито отговори Ортега-и-Гасет е далеч от ценената от него яснота и които позволяват най-различни интерпретации.

В „По повод на Галилей“ Ортега-и-Гасет определя призванието по следния начин: „[...] между различните си битийни възможности всеки човек винаги намира една, която е истинното му битие. А гласът, който го зове към истинно битие, е онова, което наричаме призвание“ (Ortega y Gasset, 2004: 172). Ако призванието е зов, то кой ни зове – Бог, светът, собственото ни аз? В „Мисли за Пио Бароха“ Ортега-и-Гасет посочва неговия източник:

„По-горе споменах за неподкупни, затаени вътре в нас глъбини. Погледнато в общ план, това последно и най-личностно ядро на душата ни е погребано под куп натрапени отвън умозаклучения и емоционални стереотипи. Само някои, надарени

с особена енергия хора, успяват да съзрат в определени мигове поведението на наречения от Бергсон дълбочинен аз“ (Ortega y Gasset, 1993a: 242)

И това е единственото „определение“, което Ортега-и-Гасет дава на понятието „fondoinsoportable“, върху което пада цялата тежест на понятието „призвание“ и съответно на автентичността или неавтентичността на всеки един конкретен живот. Допълнителна трудност представлява фактът, че Ортега-и-Гасет посочва само два (при това не особено благонадеждни) критерия за идентифициране на призиванието и на степента на реализацията му. Първият критерий е желанието и удоволствието – критерий, който може да е доста съмнителен, както са забелязали още съвременниците на Аристип. Вторият критерий е съвпадението на жизнената траектория с идеалната траектория на живота – критерий, приложим само *posteriori*, от позицията на биографа, на когото Ортега-и-Гасет сякаш с лекоота приписва правото да определя дали нечий живот съвпада с идеалната си версия, или не.

В статията си „Границите на субекта и свободата у Ортега-и-Гасет“ Родолфо Гутиерес защитава тезата, че Ортега-и-Гасет ни поставя невъзможна задача: няма как да станем онова, което трябва да станем, ако не знаем предварително какво е то (Gutiérrez, 2016). А няма как да знаем предварително кое е нашето призвание, защото то е положено в бъдещето и първо се предполага, а после се разгръща. Камо подкрепя на тази теза се привежда аргументът на Хосе Ласага: „Разкриването (на призиванието) се случва, ако изобщо се случи, като отговор, вмесен в хода на жизнените дейности... Призиванието се познава – или по-добре е да се каже „се погодира“ – едва след като се осъществи“ (Lasaga, 2006: 205). Призиванието се отъждествява с идеалното „аз“, със собственото съвършенство и така то се оказва недостижимо. С оглед на допускането, че не можем да знаем какво е нашето призвание, е почти невероятно да предположим, че е възможно човек да изживее живота си в пълно съответствие с него, и следователно всички живеем неавтентично. Камо възможен изход от ситуацията се привежда интерпретацията на Мария Самбрано (Zambrano, 1988: 56), според която призиванието изисква от нас адекватни действия не постоянно, а само в определени критични моменти в живота ни, в които се определя неговата стойност. Накратко, тезата на Родолфо Гутиерес гласи, че е невъзможно нито да сме сигурни кое е нашето призвание, нито дали сме го осъществили. Тук ще си позволим да поспорим с тези напълно логични заключения и да видим проблема от друга перспектива – не на логиката, а на въображението и любовта.

Погобно на своя кумир от младини – Ницше, Ортега-и-Гасет смята човека за болно животно, за незавършено същество и добавя, че болестта, от която страда, е въображението. Човекът е „фантазиращо животно; родено е от фантазията, дете е на лудата вкъщи“ (Ortega y Gasset, t. IX, 150). Болестта на човека е вечното недоволство от противоборството на вътрешния свят, който открива в себе си, с външния. Въображението му позволява да види и собствената си незавършеност, и незавършеността на света. Дарбата и проклятието на човека е, че вижда не само онова, което е, но и онова, което би могло и би трябвало да бъде. Всичко, което човек открива в света, всичко, което е явно и дадено, е винаги само част. Гледайки го, човек изпитва липсата на онова, което го няма: „Във всяко дадено ни битие, във всяка даденост на света откриваме неговата основна линия на прекъсване... раната от неговата онтологична осакатеност“ (Ortega y Gasset, 2013: 109). От липсата на пълнота човека го боли, „както боли крайник, който никога не е имал. Ако разглеждаме призиванието през тази призма, то няма да се окаже нито чиста даденост, нито константа. Призиванието е идеалът на аза за самия себе си, но този идеал не е обективна трансценденция, а е по-скоро интуиция на дълбинния аз, догадка и предчувствие за предела на собствения потенциал, търсене на сяло на онова, което човекът никога не е имал – липсващия крайник на съвършенството. Така интерпретирана, представата за призиванието, като идеал, придобива доста по-различни очертания и те не са нито толкова строги, нито са веднъж завинаги фиксирани.

3. Има ли как да разберем със сигурност кое е нашето призвание?

Родолфо Гутиерес настоява във вече цитираната статия, че няма как да разберем предварително кое е нашето призвание, защото то е положено в бъдещето, до което нямаме достъп. Този текст оспорва заключението му и настоява, че отговорът на въпроса „възможно ли е да знаем със сигурност, кое е нашето призвание“, е категорично „да“ по простата причина, че негов източник е самият „аз“. Доводи в полза на тази интерпретация откриваме в текстовете на Ортега-и-Гасет:

„Във всеки миг пред човека се откриват неизброими битийни възможности... ако направя своя избор – ако сега реши да прави едно, а не друго, – значи точно това правене осъществява част от общия жизнен проект, който си е избрал. И така, животът е невъзможността да се направи и една стъпка, без да се предвиди в общи линии посоката на всички следващи стъпки до края на съществуването. При това положение въпросът за прощеската дарба на човека трябва да се зададе иначе. Как няма да може да пророкува, след

като, поне що се отнася до общия смисъл на индивидуалния му живот, не друг, а самият човек взема решение? Поне в този смисъл и в тези граници да живееш, значи да предсказваш, да предвиждаш бъдещето“ (Ortega y Gasset, 2004: 170 – 171).

Способността да се трансцендира реалността, произтича от въображението. То позволява на човека с лекота да прехвърли пределите на настоящето и да погледне отвъд него – във възможното бъдеще, където да положи проекта за себе си – оригиналната форма на собствения живот:

„Човешкият живот се създава от самия човек и създаването е негово изобретение. Щом е така, няма животът ни, в този смисъл, не е нищо повече от... плод на въображението? Дали пък човекът не е нещо като автор на роман, писател, който със силата на въображението си сътворява една фантастична фигура на персонаж с иреални занятия?“ (Ortega y Gasset, 2014: 37 – 38).

Като автор на собствения си роман, „азът“ живее по-скоро в бъдещето и в илюзията, отколкото в настоящето. Въображението, разбрано като творческа потенция *per excellence*, създаваща и разрушаваща, бележи всички човешки творения – науката, изкуството, политиката – културата изобщо. В този смисъл, призиванието е също така плод на въображението, но и на вярата в собствения потенциал, на самосъзнанието за аристократизъм на духа и на дълга към себе си, защото, както често обича да напомня Ортега-и-Гасет, благородството задължава. В този текст разбираме призиванието като вярата на субекта в собствените възможности за самоосъществяване в контекста на обстоятелствата. А това е мисията на всеки живот.

Оттам е и отсъствието на абсолютна предопределеност във философията на Ортега-и-Гасет – никой не се ражда „маса“ или „елит“, а става такъв. Защото чувства и вярва, че е избран, човек действа и живее като такъв – образцово. Хората без призвание не са родени като втора категория хора, а са допуснали то да закърнее и да не чуват дори ехото на идеалното си аз. Според Ортега-и-Гасет призиванието не се избира. Човешката воля се свежда до избора да го последваш, или не:

„В призиванието на човека не се налага, а му се предлага това, което трябва да извърши, и ето защо животът придобива характер на изпълнение на определена победа. В наша власт е да пожелаем да я изпълним или не, да сме верни или не на призиванието си. Но самото призвание, суреч това, което наистина трябва да извършим, не е в наша власт, то ни се предлага неумолимо“ (Ortega y Gasset, 1993b: 136)

Но „азът“ не е волята: „не е нито материално, нито духовно нещо – той въобще не е нещо, а е задача, проект за съществуване“ (Ortega y Gasset, 1993b: 310). Самото формиране на „аза“, самосъзнанието и самоопределението му, са следствие от този императив – от задачата, която той самият си поставя. „Азът“ създава проекта, но проектът моделира „аза“. Призиванието се оказва императив, който няма друго общо с волята, освен това, че тя може да се съобрази с него или не. Но как все още недефинираният „аз“ може да създаде свой проект, който впоследствие да го дефинира? Не попадаме ли в порочен кръг? Отговорът на Ортега-и-Гасет е:

„Човекът е единствената, невероятна реалност, съществуваща, без да има неотменно предопределено битие, реалност, която не е предварително и веднъж завинаги определена, а трябва да избира собственото си развитие. Как го избира ли? Очевидно като си представя мислено много възможни начини на живот и като ги съпоставя, установява, че един го привлича най-много, тегли го към себе си, примамва го и го зове. Този зов за определен начин на живот, този глас или повелителен звук, звучащ из дълбините на нашата душа, е призиванието (Ortega y Gasset, 1993b: 136).

Волята няма контрол над въображението. Не тя отглежда неговите плодове, но тя ги бере. Точно както човек не избира в кого да се влюби, а само може да избере дали да се поддаде, или не на чувството, така и волята не избира императива, определящ „аза“, а само го следва или загърбва. В същото време, Ортега-и-Гасет ни казва, че: „да живеем, означава постоянно да решаваме какви да бъдем“ (Ortega y Gasset, 2013:2 43). Що за избор е този, който не се избира?

Пълния текст четете в „Философия“, кн. 4/2018 г.

Роман Дмовски – между политиката и журналистиката

Откъс от „Roman Dmowski (1864 – 1939)“

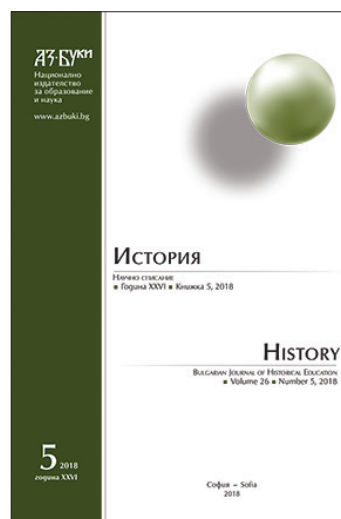
Krzysztof Kawalec

Historical Research Office of the Institute of National
Remembrance Institute of History, University of Wrocław

The political leader and statesman, Roman Dmowski, was one of the most prominent Polish politicians of the first half of the XX century. Today, he is perceived as an ideologist and journalist rather than an effective politician. This is not entirely justified and even in the studies of researchers unfriendly to Dmowski this view is being questioned nowadays. Dmowski was managing effectively a huge political camp for years. Moreover, during the crucial years of the First World War and the Paris Peace Conference (1919) he happened to play the role of a diplomat and a statesman. At the same time, in the age of democratisation of politics, he attributed great importance to the written word; he has also left substantial literary works.

The perception of Dmowski was strongly influenced by his failure in the rivalry with Piłsudski for power in Poland after the country regained independence in 1918. It happens usually that the winners enjoy the privilege of imposing their own narrative of the past, of the reasons and merits. In this respect, however, Piłsudski's success was not complete – his great rival had (some people claim that he still has) a profound influence on the way of thinking of his compatriots. There is much exaggeration in this opinion, but also a bit of truth. Dmowski was able to astutely identify both the challenges of his times and the aspirations of his generation. His career as a political writer and leader was intertwined with the processes of a growing national consciousness, which took place spontaneously, with great power and great, decisive consequences for political transformations in Central

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

*Списанието се реферира и
индексира в Web of Science:
Emerging Sources Citation Inde*

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdm@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 5/2018

ЮБИЛЕЙ

Поглед към научното дело на
проф. д-р Борислав Гаврилов (по
повод 60-годишния му юбилей) /
Росица Ташева

РЕГИОНАЛНИ ПРОУЧВАНИЯ
Град Карлово и карловският
вакф / Григор Бойков

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Нов документален сборник
по най-нова българска история /
Йордан Мантарлиев

ПАЗИТЕЛИ НА ПАМЕТА

100 години независима Полша.
Уводни думи / Владжисеж Сулея

Обединението на Княжество
България и Източна Румелия през
1885 г. в публикациите на краков-
ския всекидневник *Czas* / Ярослав
Рубаха

Józef Piłsudski – Creator of
Independent Poland / Włodzimierz
Suleja

Roman Dmowski (1864 – 1939) /
Krzysztof Kawalec

Europe after the Great War. Perceiving these processes as the decisive element of the present time, he based all of his political calculations and plans on these.

Dmowski's career was part of the processes of democratisation of politics; hence some elements of his biography seem important. He came from outside the traditional elites. And although some of his biographers point to noble roots of the family, living in the suburbs of Warsaw since late 18th/early 19th century, its principal problem lay not in the contemplating of the family tree intricacies, but in a desperate struggle with misery. Dmowski's sisters died early of tuberculosis, which reaped its abundant grim harvest in many poor families at the time. According to material factors of the social status the Dmowskis were part of the proletariat, while according to their aspirations, expectations and a tendency to economise they counted among the middle class. Seeing the education of their children as a kind of a lifetime investment, they tried to provide education to the three sons at the cost of great sacrifices. This proved successful only in relation to the youngest, Roman, born on 9 August 1864. The possibilities expired after the death of his father. The material stabilisation, achieved with great difficulty, collapsed, and Roman Dmowski, who wanted to continue his education, had to earn money by giving private lessons.

As opposed to personalities from among the elite, he achieved his position only thanks to his own efforts. He could not use any connections of his family or milieu, nor any financial help. Dmowski's biographers point it out that he was able to learn at home the features that influenced his later life. First of all the diligence, the persistence, the habit of planning actions in terms of long-term rather than ad hoc benefits, and perhaps also a specific kind of ruthlessness, which, formed in a milieu that struggled with poverty, could be applied in political life, especially where there was the need to choose between mutually exclusive reasons. Combined with his outstanding abilities, these were important assets, but they would not have been enough to provide Dmowski with an opportunity to play a significant part in political life had social separations retained their former power (Kawalec, 1999: 5). The world was changing, however, as were the rules of the political life. The pre-condition for success was to be active within a mass political movement based on a plebeian electorate. Although Dmowski was not a rally politician, he had an outstanding ability to identify broader social needs and moods.

Other elements of his biography can be considered typical of the specific realities of the part of Poland occupied by Russia in late 19th century. This applies in particular to the relationship between the reality of the police-controlled system and the attempts of energetic young people to engage in public activity, which had to take the form of conspiracy. In another reality, Dmowski would have combined the career of a university researcher with political activity, just as Piłsudski, who studied medicine, could probably have combined his medical practice

with socialist party activity. In both these cases the arrest, the trial, and then the sentence of deportation into Russia for several years, although rather mild from the 20th century perspective, were quite enough to knock them out of the 'normal' life paths.

However, the most important of all the elements that influenced Dmowski's mentality and views, and consequently his whole life, was the encounter with the Russification system. His high school education came at the time of dire Russification of education. Years later, Dmowski recalled the nights he had spent on essays in Russian, where every word had to be assessed so as not to be expelled from the school, but at the same time to maintain one's self-respect... He wrote in a booklet devoted to the Russian school system originally published in Paris: "What does not bend, will be broken by the school, because its power and domination over the educated ones is unlimited." The school was a product of the police-controlled state. Combining educational functions with surveillance of the youth, it reflected clearly both the features of the Tsar state's political system and the anti-Polish course that it pursued throughout the Russian-occupied part of Poland. Despite his outstanding abilities, Dmowski repeated three years at school. His biographer, Roman Wapiński, indicates that in his case the improvement of education results was associated with the beginnings of the national activity. These were connected with participation in self-education activities, needless to say conducted in conspiracy. Pupils' conspiracy groups provided a way of escaping the oppressive atmosphere of the school. By creating an opportunity to fill gaps in the history, literature and geography of Poland, these stabilised their national attitudes, counteracting the Russification (Wapiński, 1989: 20 – 21). For many, such as Dmowski, but also Piłsudski, these provided a kind of foretaste of the world of politics. Dmowski continued conspiracy activities after commencing his university studies, by taking part in creating the then-formed structures, needless to say secret ones: the 'Zet' that grouped students and the Liga Polska (Polish League), an organisation active in all three parts of the occupied Poland (Russian, German and Austrian) aimed at regaining the state's independence, proclaimed in 1887. Cooperation with a talented group of journalists who published the 'Głos', a journal that contested the system as far as it was possible under the censorship, was also important for his further fate. Unlike many of his contemporaries, Dmowski was never fascinated by Marxism.

As a curiosity it is worth noting that in his studies Dmowski undertook a subject distant from the political sphere: biology. The course of his studies, crowned with a doctorate after five years, documented his above-average abilities. However, any prospects of a scientific career were shattered by the effects of Dmowski's political activity. In the reality of a police state the latter exposed him to repression. The police was efficient: when threatened with arrest, Dmowski evaded it temporarily by going to Paris for scientific purposes, but on the return trip he was arrested at the border and sent to a prison in the Warsaw Citadel. Following five months of detention, he was released pending trial and the verdict. During this time, he worked on the reorganisation of the underground conspiracy structures of the Polish League in the Russian-occupied Poland. In April 1893 the establishment of a new organisation, the Liga Narodowa (National League), was proclaimed.

The verdict announced in November excluded him from this activity for the next one and a half years. He was sentenced to be deported to Jelgava (called Mitava at the time) in Latvia (a Russian province at the time), but in the early 1895 he fled from there to Lwów (called Lemberg at the time, now Lviv in Ukraine) in the Austrian-occupied part of Poland. There he started publishing the 'Przegląd Wszechpolski' ('All-Polish Review'), a magazine which, within ten years, became the core of a strong political movement, supported by conspiracy structures, with a dedicated staff of activists and a network of periodicals addressed to various readers. The energy, sacrifice and skills of the people involved in the movement, combined with the efficiency and growing strength of organisational structures that flexibly combined legal and illegal forms of action, were certainly the keys to the success of the circle. The 'all-Polish' perspective presented in the National League's publications, expressed in the recognition of the nation as the highest criterion, was a more controversial aspect. However, it, too, defined the power of the movement. At the time of foreign oppression and the rivalry of the occupying powers conducted in an ostentatious manner, with an open use of rhetoric that justified the supremacy of the powerful and their 'right' to oppress the weak, the nationalism provided an effective tool of policy planning as well as a cognitive instrument to help understand what was happening around, regardless of any doubts or numerous critical voices against it.

In effect, the National League proved to be an organisation capable of rapid de-

velopment. While acting in conspiracy, relatively small, it was able to exert an effective influence on other social structures and associations, formally independent, but effectively controlled by League members who held various positions in their leading bodies. Assessing the capabilities of conspiracy groups is not easy, but contemporaries had no doubts that these were growing fast. Wilhelm Feldman, a socialist columnist unfriendly to the League, wrote of 8,000 copies of 'Polak' ('A Pole') smuggled to the countryside and 20,000 people associated with the nationalist conspiracy (Feldman, 1933: 252). Erazm Piltz, a conservative politician, when writing in 1903 his book about the 'extreme parties' (with the intention to expose them), mentioned 11 press titles published by the League, distributed in each of the three parts of occupied Poland, and additionally in Berlin, Paris and Chicago. In 1897, the movement adopted a characteristic dual structure, which it retained until 1918. The National League, which operated in conspiracy, formed its secret leadership, while the national-democratic parties formed in each of the three parts of occupied Poland were overt.

Among the leaders of the movement, it was Dmowski who proved the strongest personality. His principal assets, apart from his talents, were his energy, his growing knowledge of the world and his ability to act, especially where it was necessary to reconcile a relentless pursuit of the ultimate goal with flexibility in the choice of the means. At the same time, not burdened with a family, Dmowski was able to completely focus on his activities in the organisation. By editing the 'All-Polish Review' in consecutive years he kept control over the ideological evolution of the League milieu. It is hard not to mention here the fact that, besides Zygmunt Balicki (Balicki, 1903), he authored one of the most important ideological manifestos of the time: "*Myśli nowoczesnego Polaka*" ("Thoughts of a Modern Pole", 1903) (Dmowski, 1903). Their ideology message was similar, while their influence within the elite can be speculated upon: Balicki, one of the founders of Polish sociology, predominated over Dmowski in terms of his scientific position, but his work, due to its complicated style and difficult language, is nothing more than a historical document today. On the other hand, reading Dmowski's booklet still leaves a strong impression, probably thanks to the quality of the language, surprisingly modern, almost without archaisms. However, it is not impossible that to at least some of today's readers of Dmowski's booklet, the problems of Poles from the beginning of the 20th century may seem to link with the challenges of the times of globalisation. Its message, in a nutshell, boils down to the opinion that the world is an arena of rivalry and struggle between nations. The rules of the game are that the stronger ones win, while nothing can save the weaker ones, especially if they lack the tool of their own state. If they fail to produce on time the energy they need to survive, they will perish, and no international tribunal will defend them...

The success of the National League was determined by the connection of the ideas propagated within it with the spontaneous process of national revival. The League's publications, by combating compromise attitudes, prepared the ground for a subsequent political revival, by opposing the downfall of spirit characteristic of the atmosphere that followed the defeat of the anti-Russian uprising of 1863 – 1864, which resulted in pessimism and passivity. 'The Pole', smuggled illegally into the Russian-occupied territory, played a role that cannot be overestimated in raising the Polish national consciousness among the peasants. It is less clear to what extent a similar phenomenon occurred in relation to the elite, where the League's actions encountered an energetic counteraction of other political circles. Conflicts were inevitable due to the rapid expansion of the movement, which affected the influence of other milieus, and also because there was an evident connection between its expansion and mounting tension on national grounds. Conservatives also warned about the threat of repression by the occupying powers, the consequences of which would fall on the entire Polish population. For a while the leadership of the League tried not to expand the internal front, thus no attacks were made against the socialist faction oriented towards Poland's independence or the peasant movement in Austrian-occupied Poland treated as an allied party, but this changed when the mutual competition increased and the surge of strength increased the League's self-confidence.

The defeat of Russia in the war with Japan (1904), and later the outbreak of the revolution in 1905 were the threshold. For the leadership of the League the crisis of the Tsar state meant an opportunity to intensify the activity in the key part of Poland, occupied by Russia, as well as to shift the focal point of activity towards practical politics rather than attempts to shape public opinion as it had been before. The views on how to exploit this opportunity have divided the previously tight milieu, preparing the ground for later splits, but it was evident that between 1905 and 1907 it enjoyed a spectacular advance. The *Stronnictwo Demokratyczno-Narodowe* (Demo-

cratic-National Party) established in 1897, emerging from the underground conspiracy, grew into the strongest political movement in the country. Dmowski himself became a widely known politician. By winning a seat in the Russian Parliament (*Duma*), he took the post of the chairman of the Polish Circle there. A year later (1908), he published the book "Germany, Russia and the Polish question" in several languages, thanks to which he became known more widely also in Western Europe.

His assessment of the situation, as well as the policy resulting from it, still continues to raise emotions. Dmowski assumed that Europe was facing a war, and pointed at Germany as the prime mover of the growing conflict. In concluding, he announced that in the situation the Poles should support Russia. The choice made by Dmowski was a controversial step, even though it followed strictly from the international situation, and in particular the system of alliances. Proclaiming the pro-Russian orientation contradicted the tradition of the milieu he led, as well as the expectations of a large part of public opinion. With hindsight, it is clear that he saw Russia not as an ally, but as an obstacle, which can only be overcome by passing around it. He played a game. He did not change his attitude to Russia, characterized by aversion and contempt, but this was only documented in his private ascents. His public declarations were quite the opposite. However, if the suggestion of pro-Russian views of Dmowski can be waved aside, the same cannot be said about all other allegations, including ethical ones. It is a fundamental question how far can a politician deceive his partners in the game he plays, and thus inevitably also his own people. Fears that the impact of the conciliatory declaratory statements may be demoralising in a wider perception, were also raised within the League itself.

These were, however, the inevitable costs of a policy, the goals of which had to stay hidden. They had to, because none of the states could accept the programme of solving the Polish issue in the shape that Dmowski imagined. When asked after the war about the reasons for the restraint in using the slogan of independence, he explained, not without spitefulness, that, being a mature man, he knew that "in politics you do what leads you to your goal and you avoid what moves you away from your goal". The necessity of temporarily hiding his political goals was obvious for Dmowski, but not for his opponents. If today we are often inclined to agree with the latter, it is largely due to the fact that we are not quite able to grasp the extent of the impasse in which the Polish issue was during late 19th and early 20th centuries. The effects of prolonged foreign occupation were expressed in the inhibition of assimilation into the Polish culture. In view of the intensification of national antagonisms in the area of the former Polish-Lithuanian Commonwealth, the concept of being Polish was reduced to its ethnic determinants. Deepening divisions were even marked within the Polish community, expressed in growing antagonisms between Polish regions. In the international situation of the time there was no chance to change this state of affairs. The three strong powers who had divided the former Poland among themselves at the end of the 18th century, represented a potential that was sufficient not only to suppress a Polish irredentism, but also, acting in the coalition, to prevent effective intervention from outside. Only a conflict between them could change the situation. The increasingly clear division of the world into two blocks, with both German states on one side, and Russia allied with France and Great Britain on the other side, potentially created the prospect of bringing the Polish issue out of the impasse, although there was still the threat that in the face of a Polish irredentism the occupying powers would reconcile once again, as they did in the 19th century.

Dmowski's policy tried to overcome these limitations. Already in the first years of the 20th century, he raised the need to pursue a "cunning" policy, the goals of which would remain hidden. He took into account the risk not only of a counteraction of the occupying powers, but also of a repetition of a situation where, as in 1863, the protest action in Poland would break out spontaneously, at a time when the international situation would not promise success. These fears strongly affected the League's actions during the 1905 revolution.

The most important element of Dmowski's concept, however, was the idea of conducting actions in stages (Wapiński, 1989: 124 – 131). Theoretically, two options were possible: the first would be to expand influence in one of the regions, which could become separated and play the role of the "Polish Piedmont", subsequently attracting other occupied regions; in the second variant, the sequence would be reversed: Polish lands would be reunited within one of the occupying states before they became independent. The second option had a precondition: the outbreak of a war between the occupying powers. This was its obvious drawback, but not with the growing tension in international politics between 1907 and 1914. There was another drawback: the need

to take steps that would be difficult to accept by the patriotic Polish opinion. In the existing system of international forces only Russia, allied with the Western powers and acting against the German-Austrian coalition, could reunite Polish territories. However, this country was seen as the most barbarous of the occupying powers. Proclaiming the pro-Russian orientation entailed a deepening of conflicts in the Polish camp; in the background, other conflicts continued to grow. Trying to deal with them, Dmowski took steps he had previously shied away from. Among these, the 1912 proclamation of a boycott of Jewish trade was of particular importance. The existing state of research does not allow answering the important question: whether the proclaimed boycott affected property relations in this area of economic activity, but it certainly meant the opening of a new battle front, which had far-reaching, unpredictable consequences.

In his memoirs written years later, Dmowski treated the pro-Russian orientation as the only rational choice, but in fact he did hesitate. The decision took a long time to mature. It is difficult to overestimate both the influence of the League's activists coming from the Prussian-occupied region, who, unlike Dmowski, lacked any prejudices against Russia but who could see the effectiveness of Germanising actions of the united Germany. The difficulties that he had personally encountered during his attempts to take a stronger position in the Austrian-occupied region before 1905 also had an effect. However, the expectations related to the forthcoming war were decisive, associated with the hopes that in the case of Russia, participation in a war may result in another internal crisis, as had been the case with the earlier Russian-Japanese conflict. Starting from 1907, these calculations affected decisively all Dmowski's actions. Fearing the influence of the German lobby in Russia and not wanting it to once again scare the Russian public with the vision of a Polish irredentism, he multiplied loyalist-sounding declarations, referring to the Slavic solidarity and assuring that when facing a threat from the west Russia could count on the loyalty of her Polish subjects. There is no doubt that he did it insincerely: he would write during the war, after the tsar system fell, in a letter to Ignacy Paderewski: "I fraternised with animals".

Пълния текст четете в „История“, кн. 5/2018 г.

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

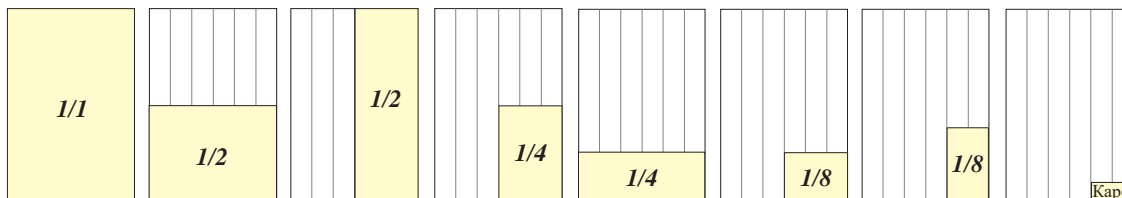
1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

2. Цени за реклама на първа и последна страница – по договаряне

3. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 г – 80 лв. за 1000 бр.

4. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора, трета или четвърта корица – по договаряне.

3. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

4. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2017 г.